

Komparativna analiza helenističkog i suvremenog odgojno-obrazovnog sustava

Detić, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:248872>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-23**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**IVANA DETIĆ
DIPLOMSKI RAD**

**KOMPARATIVNA ANALIZA
HELENISTIČKOG I SUVREMENOG
ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA**

Čakovec, 2020.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Čakovec)**

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnice: Ivana Detić

**TEMA DIPLOMSKOG RADA: Komparativna analiza helenističkog i
suvremenog odgojno obrazovnog sustava**

MENTOR: doc. dr. sc. Draženko Tomić

Čakovec, 2020.

Zahvala

Zahvaljujem svima koji su mi pomogli pri izradi ovog rada svojim savjetima, preporukama i ostalim ne tako beznačajnim sitnicama, a posebno mom mentoru doc. dr. sc. Draženku Tomiću.

Sadržaj

Sažetak	5
Summary	6
Uvod.....	7
1. HELENISTIČKI ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV	9
2. SUVREMENI ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV	14
2. 1. Suvremeni odgoj	15
2. 2. Suvremeno obrazovanje	17
2.3. Bolonjski proces.....	23
2.4. Kvaliteta obrazovanja.....	24
2.5. Odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj	25
3. USPOREDBA HELENISTIČKOG I SUVREMENOG ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA	30
ZAKLJUČAK	36
Literatura	38
Izvori s interneta	39
Popis slika	39
Popis tablica	39
Kratka biografska bilješka	40
Izjava o samostalnoj izradi rada (potpisana)	41
Izjava o javnoj objavi rada	42

Sažetak

Helenizam je prihvaćanje grčkog jezika i kulture od strane drugih naroda, oponašanje sveg što je grčko. U helenizmu posebno je zanimljiv bio odgojno-obrazovni sustav. Razlikovale su se atenska i spartanska kultura, a sukladno tome i sustavi odgoja i obrazovanja u navedenim kulturama. Kako je vrijeme prolazilo, navedeni sustavi su se razvijali, mijenjali i napredovali. U suvremenom odgojno-obrazovnom sustavu pojavili su se mnogi elementi poput sustava vrednovanja te kontrole kvalitete obrazovanja. Na prvi pogled čini se da su helenistički i suvremeni odgojno-obrazovni sustavi u potpunosti drugačiji. Ipak, nakon detaljnijeg proučavanja mogu se uvidjeti i neke sličnosti, barem na način ishodišta.

Ključne riječi: helenizam, odgoj, obrazovanje, tradicionalni i suvremeni odgojno-obrazovni sustav

Summary

Hellenism is the acceptance of the Greek language and culture by other people, the imitation of everything that is Greek. In Hellenism, the educational system was particularly interesting. Athenian and Spartan cultures differed, and accordingly the systems of upbringing and education in these cultures. As time went on, these systems evolved, changed and progressed. Many elements have appeared in the modern educational system, such as the evaluation system and quality control of education. At first glance, it seems that Hellenistic and modern educational systems are completely different. However, after a more detailed study, many similarities can be seen, or at least the great influence of Hellenism today.

Key words: Hellenism, upbringing, education, modern educational system

Uvod

Cilj ovog rada je analizirati helenistički i suvremeni odgojno-obrazovni sustav, usporediti ih kako bi se uočile neke sličnosti i razlike, te kako bi se ukazalo na evidentni napredak u odgoju i obrazovanju.

Pod pojmom odgojno-obrazovni sustav podrazumijeva se skup svih čimbenika koji sudjeluju u ostvarivanju odgojno-obrazovnog programa i postizanju odgojno-obrazovne zadaće. Navedeno podrazumijeva prije svega cjelinu školskog sustava: osnovne, srednje, više i visoke, općeobrazovne, strukovne i umjetničke. Odgojno-obrazovni sustav obuhvaća i druge odgojno-obrazovne ustanove: ustanove za predškolski odgoj, zatim dječje, učeničke i studentske domove, odgojne i odgojno-popravne domove, domove i zavode za specijalni odgoj, ustanove za obrazovanje odraslih. Odgojno-obrazovni sustav uključuje i društvene čimbenike koji nisu pedagoške ustanove, ali svojim programima i djelatnošću pridonose ostvarivanju društveno proklamirane odgojne svrhe, ciljeve i zadaće odgoja: kulturne ustanove, kulturna i strukovna društva, udruge mladih i udruge koje potpomažu odgajanje. (HE, Odgojno-obrazovni sustav, 5. 1. 2020.)

Rad je podijeljen na dva velika djela:

Prvi dio se bavi odgojno-obrazovnim sustavom u razdoblju helenizma i u suvremeno doba. Tako, poslije uvodnog dijela slijedi prvo poglavlje koje tumači pojam i provođenje odgojno-obrazovnog sustava. Definicija koja je ponuđena svojom širinom pokriva moderni ustroj sustava kao i onaj povijesni. U drugom poglavlju opisan je helenistički odgojno-obrazovni sustav: što se učilo, tko je podučavao te što se očekivalo od učenika. Navedene su i neke vrijednosti koje su bile cijenjene, odnosno one koje su spadale na pojam odgojna osoba.

Treće poglavlje prvog dijela odnosi se na suvremeni odgojno-obrazovni sustav. Posebna pozornost je posvećena sadržaju pojmova odgoj i obrazovanje s naglaskom na suvremeni odgoj i raznolikost mogućnosti odgajanja. Suvremeni obrazovni sustav sagledan je u svjetlu njegova povijesnog razvoja kao i izazovi koji se stavljaju pred njega u suvremeno doba. Među inima valja istaknuti Bolonjski proces

i sustav vrednovanja. Četvrto poglavlje stavlja naglasak na koncepciju modernog institucionalnog odgojno-obrazovnog sustava u Republici Hrvatskoj.

Drugi dio ovog diplomskog rada donosi usporedbu helenističkog i modernog odgojno-obrazovnog sustava: sličnosti i razlike, prednosti i nedostatke, mogućnosti. Isto je dodatno naglašeno u zaključku rada.

1. HELENISTIČKI ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV

Helenizam je prihvaćanje grčkog jezika i kulture od strane drugih naroda, oponašanje sveg što je grčko. U širem značenju to grčka kultura u svim fazama njezinog razvoja. Helenizam obuhvaća razdoblje od grčko-makedonsko prodiranje na Istok pod Aleksandrom III. Velikim. Početak se obično uzima između 334. i 323. pr. Kr. Kao svršetak tog razdoblja uzima se bitka kraj Akcija (31. pr. Kr.) i pojava Rimskoga Carstva s Oktavijanom Augustom. Kad su Rimljani zavladali Grčkom, grčka kultura se proširila i na Zapad. Žarište helenističke kulture bila je Aleksandrija (osnovana 331. pr. Kr.). Značajke su helenističke umjetnosti težnja za reprezentativnošću i bogatstvom oblikâ i temâ, a to je osobito došlo do izražaja u raskošnoj dvorskoj umjetnosti. Opće značajke helenizma jesu kozmopolitizam, visokorazvijena uljudba, jaka kulturna središta. Širi pojam od helenizma je *antika*. Ona podrazumijeva kulturu grčko-rimskog svijeta u rasponu od početaka umjetnosti u Grčkoj (8. st. pr. Kr.) do pada Zapadnog rimskog carstva (476). Uz Grčku i Italiju u antiku se ubrajaju i sve sredozemne zemlje koje su bile pod grčko-rimskim utjecajem. (HE, helenizam, antika, 18. 6. 2020.)

U staroj Grčkoj je državni ustroj bio takav da se sastojala od više manjih gradova-država, odnosno polisa. Najpoznatiji grčki polisi su bili Atena i Sparta (Lakonija), te su se u njima formirala dva najpoznatija odgojna sistema: spartanski i atenski. Do otprilike 5. stoljeća pr. Kr. prakticirao se spartanski način odgoja. Odgajalo se stegom i disciplinom, običajima i ćudoređem, bogobojažnošću, nametanje tjelesnog vježbanja svima onima koji su bili sposobni za obranu. Samo tako su bili sposobni odbiti svjetske vojne velesile u tadašnjim perzijskim ratovima. (Pranjić, 2015, 42) U Sparti je odgoj bio stvar države. To je bio vojnički odgoj – država je odgajala stanovništvo za ratovanje: do sedme godine djeca su se odgajala u obitelji a nakon toga su odlazila u javne odgojne ustanove gdje bi započeo državni odgoj, koji bi trajao sve do njihove 18. godine. Spartanci su cijenili utjecaj glazbe i pjevanja na njihovo borbeno raspoloženje. Intelektualne sposobnosti poput pisanja, čitanja i općenito znanja nisu bile nužno u prvom planu, ali su uvažavali praktičnu umnu osposobljenost, snalažljivost i izražavanje. Pozitivne odlike spartanskog odgoja su bile: shvaćanje odgoja kao najvažnije društvene i državne funkcije, osnivale su se državne ustanove

za odgajanje mladeži vladajuće klase, te da se odgajala i ženska mladež. (Žlebnić, 1955)

Za razliku od Sparte, Atena je bila trgovačka država, u kojoj je prevladavala pretežito trgovačka aristokracija. U atenskom odgoju se više isticalo oblikovanje duševnih snaga i odnos između države i pojedinaca. Odgoj je bio slobodniji nego li u Sparti. I ovdje su se djeca do sedme godine odgajala u obitelji. Za njihov odgoj su se brinuli stariji robovi od velikog povjerenja („paidagogos“, otud pedagogija). Oni su u tijeku nastave bili uz dijete, te ga kasnije vodili doma i brinuli se da u tijeku nastave usvojeno i prakticiraju. Oni kako zbog dobi tako i zbog posebnog životnog statusa, nisu bili samo pratioci djeteta nego i usmjerivači ponašanja i morala. Djevojčice su najčešće ostajale u obitelji gdje su odgajane u okruženju žena kako bi naučile gospodariti domaćinstvom. Učile su i pjevanje i plesanje. Dječaci su odgajani u muzici i gimnastici. Učili su pisanje, čitanje i računanje, ali vještine ratovanja. (Zaninović, 1988; Mesihović, 2015, 885)

U 5. st. pr. Kr. pojavila se potreba za školskim ustanovama koje su se do kraja stoljeća pojavile i u mnogim manjim mjestima. Značajnu reformu školstva proveo je Atenjanin Solon. Također, u 5. st. pr. Kr. osjeća se potreba za širim obrazovanjem elitnih slojeva stanovništva. Na tu potrebu odgovaraju putujući učitelji – sofisti. Bavili su se prirodnim naukama, astronomijom i pravom. Bili su vrlo vješti govornici, nerijetko i veleposlanici svojih gradova. Zastupali su ideju panhelenizma, ujedinjenja grčkih gradova-država. Svojim kozmopolitizmom doveli su u pitanje stare običaje i vrijednosti. Otud su kod pojedinaca izazvali otpor. (Tomić, 2020, 42-44) U spomenutom vremenu počinje se profilirati odgojno-obrazovni koncept antičkoga čovjeka u tri razine: tjelesnoj (trčanje, bacanje koplja, hrvanje i druga natjecateljska umijeća), glazbenoj (učenje poezije napamet, podučavanje u sviranju lire, pjevanje i plesanje) i literarnoj (čitanje i pisanje, proučavanje literature uopće). (Pranjić, 2015, 37-38)

Sustavni odgoj, kako je spomenuto, počinje poslije sedme godine života. Prva cjelina obuhvaća mladenaštvo, a druga – nakon „vojnog roka“ – opće korisni rad. Platon, kako ga shvaća Pranjić, govori o takozvanom „starom odgoju“. Kad dijete počne shvaćati što mu se govori, svi odgovorni za njegov odgoj trude se da bude što bolji, kod svake radnje i riječi uče ga i pokazuju mu što je dobro, a što ne valja, što je

lijepo, a što ružno, što je bogu drago, a što nije, da ovo čini, a ono ne čini. I ako poslušaju drage volje, onda je dobro, a ako ne, onda ga, kao drvo koje se krivi i savija, ispravljaju prijetnjama i šibom. Sve se to, dakle, događalo u krugu dobrostojeće obitelji koja si je mogla to priuštiti. Zatim su roditelji djecu slali učiteljima, odnosno gramatistima, da brinu za dobro ponašanje djeteta, ali i za čitanje, pisanje i sviranje. Kad su djeca naučila čitati i pisati te razumjeti napisano, stavljale su se pred njih pjesme dobrih pjesnika da ih čitaju i uče napamet jer u njima ima mnogo opomena i pripovijedanja, pohvale i slave starih kreposnih ljudi, a sve s ciljem da se dijete poželi nadmetati s njima, ugledao se u njih i težio da postane poput njih. (Pranjić, 2015, 42-43)

U odgoju je sudjelovao i učitelj glazbe koji se brinuo za vrijednosni odgoj mladeži. Kad nauče svirati kitaru, uče ih pjesme lirskih pjesnika i na taj način djeci usađuju ritam i sklad jer prema tadašnjem uvjerenju sav ljudski život mora imati ritam i sklad. Krajnji cilj glazbene poduke bio je usmjeren na odgoj, izgradnju karaktera i osjećaja. Važan je također bio i učitelj gimnastike čiji je cilj bio očvrnuti tijelo kako bi jačim tijelom služili plemenitom srcu, kao zbog slabog tijela ne bi odustali od visokih ljudskih vrijednosti, poput hrabrosti. Nakon ovako provedene izobrazbe do 18. ili 20. godine života nastupilo bi vrijeme u kojem su mladići odlazili u rat. Zatim su u društvu zauzimali svoje mjesto prema staležu i zanimanju. (Pranjić, 2020, 14)

Sve donedavno odgoj i obrazovanje podrazumijevali su i primjenu sile prema djetetu koje ne želi učiti (a može naučiti). U tom se nimalo nije razlikovala ni grčka praksa. Ponašanje učitelja i učenika može se usporediti odnosom zapovjednika i vojnika. Ova praksa se u Sparti dugo zadržala dok se u Ateni s vremenom profilirao odgoj nešto primjereniji individualnom, kulturnom, a manje ratničkom odgoju. Takav odgoj ne prihvaća pokornost bilo kakvom autoritetu. Svoje posljedice je to imalo i na funkcioniranje državne vlasti. Oslabio je državni centralizam te ga je zamijenila demokracija, tradicija više nije prihvaćana kao norma, stvarno i spekulativno dolazi u prvi plan, formira se pojam vječnosti nasuprot pluralizmu ljudskog razmišljanja. (Pranjić, 2015, 44) Konačno taj proces demokratizacije rezultirao je slabljenjem državne zajednice i centralnih institucija, svijesti o zajedničkom dobru. Periklovu slobodnu Atenu su vojno pobijedile ujedinjene Perzija i Sparta, a ona je izgubila politički, pa posljedično trgovački i kulturni utjecaj koji su generacije stoljećima gradile.

Odgoj i obrazovanje grčkog čovjeka danas se zajedničkim imenom zove *paideia*. Pojam je to koji podrazumijeva cjelovitu socijalizaciju i inkulturaciju mladog čovjeka. (Tomić, 2020, 37) *Paideia* u sebi objedinjuje povijest življenja u konkretnom okruženju i na svoj način jamči stabilnu i trajnu formu budućnosti koja se suprotstavlja divljoj prirodi i neumoljivoj sudbini. Kroz povijest *paideja* se nametnula kao nastojanje za formiranjem integralnog čovjeka. Ta cjelovitost svakako podrazumijeva i smještanje pojedinca unutar konkretne zajednice (tzv. *organski pristup*). Starovjekovni način razmišljanja ne može zamisliti pojedinca izvan društvene cjeline („Tko živi sam ili je zvijer ili bog!“ Aristotel) U zajednici čovjek može ostvariti sve svoje potencijale na osobnu korist i korist zajednice. Kasnija stoljeća će to grčko shvaćanje formulirati načelom da se krajnji dosezi pojedinca omeđeni mogućnostima društva. Živahnost grčkog čovjeka, njegova prilagodljivost ali i unutrašnja sloboda bili su osnova na kojoj je izrasla spoznaja općih i općevažećih normi. Te norme osustavljene u zakone su čovjeku omogućile sigurnost mišljenja i djelovanja. (Jaeger, 1989)

Grčko shvaćanje odgoja zasniva se na jasnoj svijesti o prirodnim načelima ljudskog života i skrivenim zakonima u pojavama i stvarima. Oko tih načela i zakona valja angažirati čovjekove tjelesne i duševne moći kako bi se došlo do onog najboljeg što se kroz odgoj može postići. Do izražaja je došla važna ideja kako odgoj nije tek puko usvajanje načela i zakona, tradicije i običaja, nego je odgoj i ljudska djelatnost koja traži angažman kako društva tako i pojedinca. Jedna od najčešće spominjanih osobina grčkog odgoja je nastojanje oko oblikovanja cjelovite čovjekove osobe. Pranjić (2010, 237) nalazi nekoliko grčkih odgojnih vrijednosti već kod Homera a koje se i danas mogu prepoznati u zapadno europskom kulturnom krugu. To su aktivna strpljivost (u životnim nedaćama radi nekog višeg cilja), vjernost (posebno kao bračna vjernost), mudrost (kao časno funkcioniranje i kad životni uvjeti i okruženje ne idu tome u prilog), prijateljstvo (pravo i iskreno s doživotnom vjernošću), činjenje dobra i izbjegavanje zla (zlo se u konačnici najviše osvećuje onom tko ga čini), ustrajnost u dobru sve do smrti. Na drugom mjestu Pranjić (2009, 33) govori o još nekim vrijednostima svojstvenim grčkom načinu odgoja. U starogrčkoj svijesti vrijednosti utkane u mitski sadržaji bile su normativne za odgoj. Na to se nije moralo dodatno podsjećati. Jedan od tih sadržaja svakako je i slava kojom se posreduje fascinantno, uzvišeno, veličanstveno ljudsko nastojanje za postizanjem plemenitog cilja.

Jedan od onih koji je među prvima sustavno raspravljao i pisao o odgoju bio je grčki filozof Platon. O odgoju on raspravlja s ciljem uređenja odnosa u idealnoj državi, o čem piše u djelima *Država* i *Zakoni*. Platon je osnovao školu *Akademija* koja je u neprekinutom postojanju trajala skoro tisuću godina. Zalagao se za besplatno školovanje sve djece, bez obzira na spol ili podrijetlo. Apsolutno se protivio (mimo ondašnjim običajima) fizičkom kažnjavanju djece zbog neučenja. Platon stoji u tradiciji svog učitelja Sokrata, koji je zastupao majeutiku – metodu podučavanja putem pitanja i odgovora. (Tomić, 2020, 47-53) Platon naglašava podjelu odgoja na glazbeni i gimnastički. Valja naglasiti kako „glazbeni odgoj“ obuhvaća izučavanje svih disciplina i znanja tog vremena, a „gimnastički odgoj“ podrazumijeva tjelovježbu i pripremu za eventualni rat. (Zaninović, 1988) Platonov učenik Aristotel razlikuje moralni, tjelesni i umni odgoj. Važno je naglasiti njegovo inzistiranje na prethodnom odgoju u navikama, a zatim u znanjima. Svoju tvrdnu temelji na činjenici da se čovjek prije razvija u tijelu, a zatim u razumu. Značajan je za pedagogiju po tome što je odgoj podijelio u tri razdoblja: do sedme godine, od sedme godine do spolne zrelosti i od spolne zrelosti do dvadesete godine. Smatrao je da djevojčice ne trebaju polaziti školu, jer se ženska djeca razlikuju od muške te da im obrazovanje neće mnogo koristiti u svakodnevnim praktičnim aktivnostima. Također je smatrao da djeca u dobi od svoje sedme do četrnaeste godine moraju učiti čitanje, pisanje, gramatiku, računanje i crtanje, a na višem stupnju da trebaju učiti filozofiju, matematiku, povijest i glazbeni. Aristotel je smatrao da mlad čovjek mora svojim radom formirati u sebi kreposti (hrabrost, umjetnost i pravednost) ali da treba i voditi računa od čovječjoj prirodi i psihičkim sposobnostima. (Želebnik, 1955)

2. SUVREMENI ODGOJNO-OBRAZOVNI SUSTAV

Često polemika u vezi suodnosa obrazovanja i odgoja ide u smjeru problema razlikovanja tih dvaju pojmova, ali ujedno i shvaćanja obrazovanja kao pedagogijske kategorije. Najviše se raspravljalo o tome tijekom 70-ih i 80-ih godina prošlog stoljeća. Pokušavao se formirati novi pojam obrazovanja, a najviše je na to utjecala njemačka tradicija koja je objašnjavala obrazovanje kao ono što daje smisao pedagoškom poslu. Stoga se pojavila definicija obrazovanja koja kaže da je riječ o nadređenim kriterijima za usmjeravanje i prosuđivanje svih pojedinačnih pedagoških mjera. Zbog tadašnjeg razvoja društva su se i pedagoški, odnosno odgojni pravci poprilično rascjepkali. Upravo tu se pojavljuje obrazovanje kao ono koje bi trebalo ujediniti ili nadgledati sva ta područja. Dakle, tom pedagoškom pluralizmu obrazovanje bi se trebalo nametnuti kao ono opće, ali nikako ne kao ono koje bi bilo konzervativno ili bi išlo u prilog vladajućima. Nastojali su se reorganizirati procesi učenja kako bi bili u skladu sa suvremenosti. Naime, u znanosti o odgoju pojam obrazovanja se nastojao ponovo formulirati i sve se više koristio kritički pristup. U tom kontekstu može se zaključiti da je obrazovanje na neki način nadređeno odgoju i to u smislu da je ono opće mjerilo i prosudba ciljeva odgoja. Samim time, odgoj je podložan kritici i procjeni. (Gudjons, 1994, 161-162) U našoj svijesti obično je obrazovanje kao usvajanje znanja i vještina podređeno odgoju kao usvajanju normi, vrijednosti i kulturnih tekovina. Uglavnom se odgoj i obrazovanje prilično oštro suprotstavljaju, no ponekad ih se pokušava mehanički slijepiti. Naime, obrazovanje kao suma znanja, a bez odgojnih vrijednosti ne može graditi čovjekovu ličnost. Stoga, obrazovanje je u uskoj povezanosti s odgojem, ali mora se pripaziti na koji način se odvija to povezivanje. (Polić, 1993, 21)

U gotovo svim obrazovnim sustavima uočava se povećan interes za etičku i moralnu perspektivu odgojno-obrazovnog procesa, dakle odgoja. Vrijednosti se u okviru nacionalnog kurikulumu obično izriču općim ciljevima dugoročne naravi. Takvi su, primjerice, znanje, solidarnost, identitet, odgovornost (NOK, 2011, 22), kao i neke druge vrijednosti: demokratske vrijednosti, ljudsko dostojanstvo, pravednost, kulturni i nacionalni duh, domoljublje, znanje, sloboda, mir. Vrijednosti na kojima se temelji odgojna i socijalizirajuća uloga hrvatske škole valja sagledavati kao nove povijesne mogućnosti nacionalnog, kulturnog i duhovnog identiteta unutar složenih

globalizacijskih procesa. Pitanje identiteta i vrijednosti, naime, u aktualnim integracijskim i globalizacijskim procesima postaje sve hitnije, ozbiljnije i sudbonosnije. Vrijednosti nacionalnog kurikuluma konzistentne su vrijednosti koje se nastoje ostvarivati na svim razinama odgoja i obrazovanja. Pogrešno je očekivati da odgovornost za moralne ciljeve imaju samo neki predmeti kao što su, na primjer, vjeronauk i etika. Vrijednosti i ciljevi nacionalnog kurikuluma zajednički su svima te je i odgovornost za ostvarivanje tih ciljeva zajednička. (Razum, 2007)

2. 1. Suvremeni odgoj

Danas se uglavnom odgoj ne shvaća samo kao običaj, navika, po sebi razumljiva djelatnost roditelja ili onih kojih ih zastupaju, nešto što se uči i stječe samo na temelju iskustva u vlastitom domu kao tradicijsko blago koje se prenosi s koljena na koljeno, kao što je bilo u doba helenizma. Iako se odgoj može opisati kao sve navedeno, on je postao i predmet znanstvenog istraživanja, čak i glavno područje znanstvene preokupacije mnogih znanosti koje su po njemu i zbog njega dobile naziv „odgojne“. Prije nekoliko stoljeća pedagogija se počela profilirati kao zasebna znanost koja se bavi istraživanjem i promicanjem odgojne prakse. (Pranjić, 2012, 12-13)

S obzirom da uz pojam odgoja uvijek dolazi i pojam pedagogije, važno je napomenuti kako je upravo pedagogija jedno od naslijeđa iz razdoblja helenizma. Pojam pedagogije dolazi od grčkih riječi *pais*, što znači dijete, te riječi *agein* što znači voditi, rob koji je vodio dijete u školu i s njim utvrđivao naučeno gradivo. Pedagogija je definirana kao odgojna praksa od antičkih vremena. Pojam pedagogije kojom označavamo pedagošku djelatnost odnosno znanost o odgoju je definirao njemački filozof Johhan Friedrich Herbart. Herbart je definirao nekoliko teza o pedagogiji među kojima valja izdvojiti: postojanje različitih koncepcija odgoja, zadaća pedagogije da znanstveno osmisli odgojnu praksu tj. svede je na pouzdana načela, odgojne norme i vrijednosti su u domeni filozofije (kao etike), a psihologija treba pokazati putove za ostvarivanje odgojnih ciljeva.

Moglo bi se poći od toga da čovjek biva čovjekom tek kao kulturno biće, a ne pukim rođenjem. Odgoj se može smatrati kultivacijom, djelatnošću utemeljenoj u brizi, skrbi i poštovanju za ono koje se njeguje. Srž odgoja trebao bi biti u tome da se ono prirodno dano razvije u skladu s onim društvenim. Stoga, kultura je ono bitno

polazište, odnosno prava osnova. Djetetu mora biti posredovana kultura kao podloga i kao ono prisutno postojeće. Kultura je čovjekovo djelo i izraz njegova stvaralaštva, a čovjek je neprestano i nanovo povijesno proizvodi. Dakle, odgoj može biti shvaćen kao praizvodnja (stvaranje) i proizvodnja (održavanje) čovjeka, odnosno svijeta. (Polić, 1993, 21)

Odgoj se smatra interpersonalnim djelovanjem koje pretpostavlja čovjekovu odgojivost i ljudsku potrebu za odgojem, a cilj mu je omogućiti prepoznavanje životnih izazova te adekvatan odgovor na njih. Interpersonalno djelovanje u ovom slučaju podrazumijeva međusobni konstruktivni odnos minimalno dvoje ljudi koji namjerno žele utjecati na obostrano ponašanje kako bi se ono promijenilo, odnosno unaprijedilo. Iako se pod tim smatralo da odgajatelj utječe na odgajanika, suvremeno promišljanje odgoja govori kako i odgajnik utječe na odgajatelja. Danas se takav odnos promatra kao dvosmjerna komunikacija i usvajanje stavova. Odgoj je moguće promatrati kao pedagoški optimizam, pesimizam i/ili realizam. (Pranjić, 2012, 12-14)

Pedagoški optimizam njeguje neograničenu pedagošku nadu koju argumentira dvama načelima: čovjek je odgojiv i čovjeku je nužan odgoj kako bi mogao funkcionirati kao pripadnik ljudske vrste. Pedagoški optimizam može se objasniti kao stav, odnosno uvjerenje da ljudsko planiranje, predviđanje, poduzimanje i organiziranje nužno mora dovesti do predvidiva rezultata. Postojanje neodgojenih pojedinaca pa i cijelih naroda pokazuje da pedagoški optimisti nisu sasvim u pravu. Pedagoški pesimizam govori da nasljedna svojstva određuju kako će se čovjek formirati. Prema ovom konceptu, dozrijevanje je isključivo podređeno zacrtanom planu nastajanja, odnosno u genima je zapisano što će osoba biti u konačnici. Pedagoški pesimisti odgoju ne pridaju nikakvu težinu, smatraju da je on nepotrebna djelatnost i svojevrсно gubljenje vremena jer ionako se ono zadano, prirodno, odnosno naslijeđeno ne može mijenjati niti se na njega može posebno i dodatno utjecati. Da nisu sasvim u pravu potvrđuje činjenica usvajanja i prenošenja kulture. (Pranjić, 2012, 14-16)

Dva navedena ekstremna stava nije moguće znanstveno dokazati. Profil ljudske osobnosti ovisi i o genetskim i o sociokulturnim faktorima. Pedagoški realizam na genska svojstva i sociokulturno okruženje gleda kao na dvije vrlo važne strane odgoja koje se ne smije držati odvojenima toliko da bi jedna drugu isključivale.

Sinkronizirano djelovanje jednoga i drugoga, međusobno doticanje, prožimanje i nadograđivanje dat će najbolju perspektivu odgoju te otkloniti neučinkovita prisvajanja i neuvjerljiva nadmetanja. Ovaj koncept znači imati u vidu mogućnosti, ali i granice odgoja, shvatit da odgoj nije nemoćan, ali ni svemoćan. Pedagoški realisti znaju da je djelovanje sociokulturnih faktora ovisno o genskim svojstvima i nasljeđu kao i obrnuto. (Pranjić, 2012, 17-18)

2. 2. Suvremeno obrazovanje

Razvoj obrazovanja može se pratiti na različite načine. Svakako, suvremeni obrazovni sustav svoje korijene vuče još iz starih civilizacija, a u novom vijeku poprima svoja posebna obilježja. Gudjnos (1994, 65-89) razlikuje pet etapa tog razvoja:

1. Razdoblje od svršetka srednjeg vijeka prema modernom dobu (od 15. st. do 1750.). U tom razdoblju pojavljuje se znanosti i znanstvena metoda te se počinje razlikovati znanost od vjerovanja. Postaje normalno, odnosno podrazumijeva se da se svakog sve pouči u potpunosti, da mu se ponudi potpun svjetonazor. Pojavljuje se metodičko poučavanje, od općeg znanja prema pojedinačnom. Također se pojavljuje suvremena razredna nastava i usavršava stupnjevito školovanje.

2. Razdoblje prosvjetiteljstva (pedagogijsko stoljeće, od 1700. do 1800.). U ovom razdoblju polazi se od tog da se upotrebom uma rješavaju svi problemi. Ono što se posebno naglašava su vlastito mišljenje i prijenos znanja i pouka. Temeljne postavke prosvjetiteljstva biti će odgoj koji uvodi u zbiljski život, odnosno školovanje tijela, umijeća, karaktera, začeci inzistiranja na dječjim pravima, nastojanje za obveznim školovanjem svih, prelazak obrazovnog sustava u državnu nadležnost.

3. Njemačka klasika (1800. do 1900.). U ovom razdoblju nastaje moderni obrazovni sustav, razvija se građansko društvo te se pojavljuju veliki pedagozi, među kojima se ističe zastupnik novog humanizma Humboldt. On je polazio od toga da obrazovanje treba biti određeno individualnošću, totalnošću i univerzalnošću. Poimanje totalnosti odnosilo se na sveobuhvatnost u smislu izložene cjelovitosti, a ne puko infiltriranje gradiva. Obrazovanje bi trebalo biti put pronalaska samog sebe, a ne indoktrinacija i iskorištavanje čovjeka za razne svrhe.

4. Reformska pedagogija (1900. do 1933.) označava prosvjed protiv formaliziranja nastave. Reformska pedagogija je zapravo bio pokret koji je bio usmjeren na pitanja i probleme prakse. Stoga, i dan danas je od velike važnosti po pitanju društvenih i socijalnih procesa jer je svoje temelje sazdala u razdoblju uznapredovale industrijalizacije, kolonizacije te pojave proletarijata i radničkih pokreta.

5. Peto razdoblje (1933. do 1993.) se može smatrati kao doba začetka suvremenosti. Ovo razdoblje bi moglo podrazumijevati tri segmenta: nacional-socijalizam, poratno vrijeme (poslije drugog svjetskog rata) te već spomenuto suvremeno doba. Upitna vjerodostojnost ovoga razdoblja sadržana je u samim stavovima nacional-socijalizma. Integriranje svjetonazora tog političkog sistema u pedagoške procese onemogućava uzimanje takve pedagogije u ozbiljnosti ili pripisivanju atributa relevantnosti. Osamdesetih godina prošlog stoljeća dogodili su se problemi, odnosno zastoj zapošljavanja pedagoga. Razlozi su bili financijski i politički. Pedagoški poziv je općenito gubio na važnosti jer su se formirale organizacije koje su negirale postojeći sustav. Sve je to usporilo reforme u obrazovanju.

Gudjons (1994, 162) dalje piše o suvremenom poimanju obrazovanja koje bi trebalo podrazumijevati:

- Osposobljavanje za razborito samoodređenje – očekuje se da će nakon određenog vremena provedenog u aktivnom učenju, svaki učenik biti spreman sam odlučiti i znati što želi raditi ostatak života. Najbolji primjer toga je odabir srednje škole, te kasnije i fakulteta.

- Promjenjivi odnos prema svijetu – s obzirom na aktualne događaje u svijetu, potrebno je i reagirati na odgovarajući način. Jednostavno je živjeti u stabilnim uvjetima, ali dugoročno uvjeti su promjenjivi i važno je moći se prilagoditi. Primjerice, ove godine svijet se suočio s globalnom pandemijom korona virusa. Moglo bi se reći da su bila stabilna vremena s obzirom da je posljednja globalna pandemija (moderna kuga) bila u 19. stoljeću. Ipak, najveći dio stanovništva brzo se prilagodio novim uvjetima što dokazuje da ljudi imaju promjenjivi odnos prema svijetu.

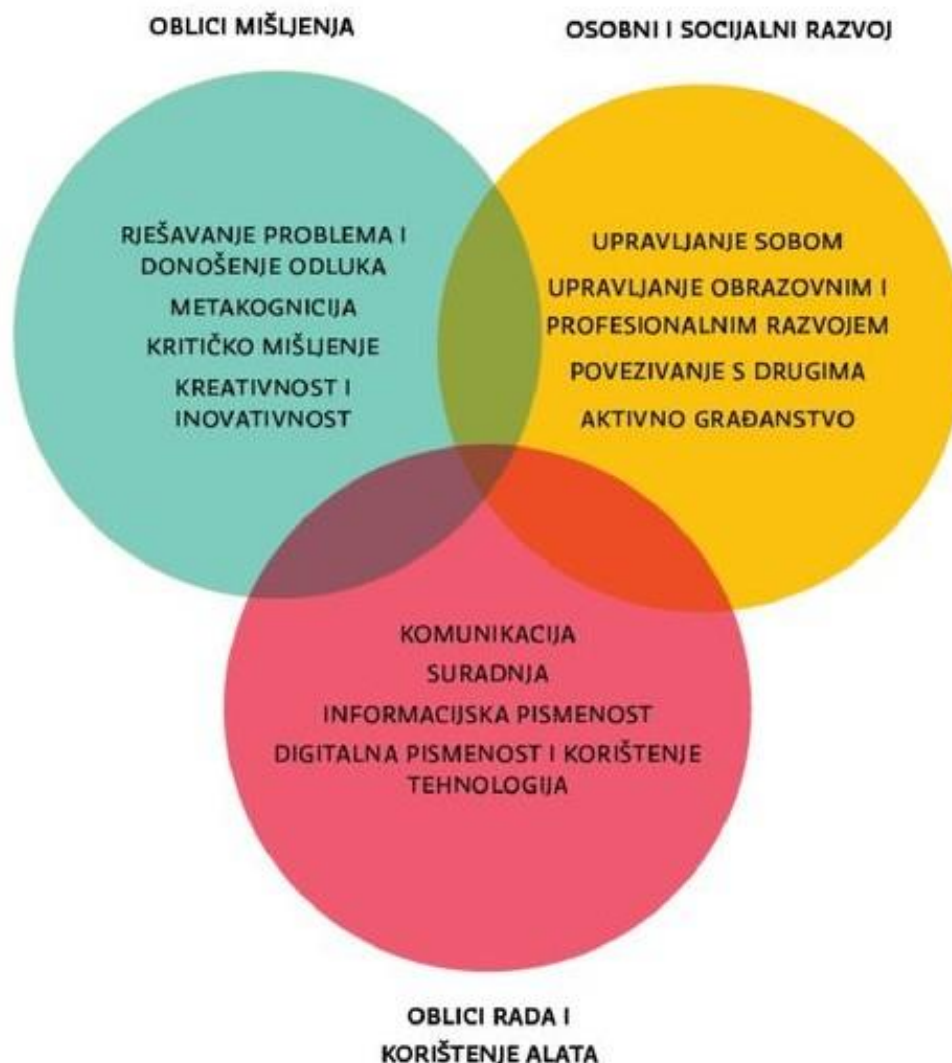
- Postizanje individualnosti – kroz povijest bilo je važno postati vojnici ili političari, ostale djelatnosti se nisu toliko cijenile. Danas su mogućnosti velike i svaka

osoba može birati sama za sebe i biti ono što želi, bez da traži uzore i pokušava biti netko drugi.

- Otvorenost prema svim ljudima – svaki čovjek je važan dio velike slike, svatko ima svoju priču i svakoga je potrebno prihvatiti kao ono što on je.

U skladu s određenjem Nacionalnoga okvirnog kurikulumu (2011.) i Strategije obrazovanja, znanosti i tehnologije (2014.) i u svrhu ostvarenja vizije Okvira nacionalnoga kurikulumu, jasno je naglašena usmjerenost odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj prema razvoju kompetencija. Kompetencije se određuju kao međusobno povezan sklop znanja, vještina, stavova i vrijednosti. Okvirom nacionalnoga kurikulumu određuju se generičke kompetencije koje je moguće i potrebno razvijati kod djece i mladih osoba na svim razinama i u svim vrstama odgoja i obrazovanja te u svim područjima kurikulumu, međupredmetnim temama, nastavnim predmetima i modulima. Ove kompetencije zajedno sa znanjima, vještinama i stavovima specifičnim za pojedine razine i vrste odgoja i obrazovanja, područja kurikulumu, međupredmetne teme i nastavne predmete čine jedinstvenu i sveobuhvatnu cjelinu. Okvir nacionalnoga kurikulumu određuje generičke kompetencije kao kombinaciju znanja, vještina i stavova koji su preduvjet uspješnoga učenja, rada i života osoba u 21. stoljeću i osnova razvoja održivih društvenih zajednica i konkurentnoga gospodarstva Republike Hrvatske. Na temelju usporedbi i analize različitih kompetencijskih okvira, generičke su kompetencije podijeljene u tri veće cjeline koje se trebaju odražavati i poticati u svim dijelovima nacionalnoga kurikulumu: oblici mišljenja, oblici rada i korištenje alata te osobni i socijalni razvoj. Navedene cjeline, kao i kompetencije sadržane u njima mogu se vidjeti na slici 1.

Slika 1: Generičke kompetencije u sustavu odgoja i obrazovanja Republike Hrvatske

Izvor: Okvir nacionalnog kurikuluma

Zahtjev odgojno-obrazovnog sustava Republike Hrvatske za razvojem generičkih kompetencija iz navedenih triju cjelina proizlazi iz promjenjivih uvjeta učenja, života i rada u 21. stoljeću. Izrazito brze i kontinuirane ekonomske, tehnološke, informacijske, društvene i demografske promjene mijenjaju načine na koje ljudi danas rade i žive. Odgojno-obrazovni sustav treba osigurati okruženje u kojemu će djeca i mlade osobe biti osposobljeni za život u 21. stoljeću, pružajući svima mogućnost stjecanja relevantnih iskustava učenja i usvajanje temeljnih i novih znanja, vještina i stavova koji će im omogućiti aktivno suočavanje sa zahtjevima suvremenoga

informacijskog doba i prilagodbu promjenama. (MZO, Okvir nacionalnog kurikuluma, 11. 6. 2020.)

U ovo vrijeme javljaju se sve složeniji globalni problemi koji traže nove sposobnosti, a sukladno tome i nova zanimanja. Mnogi od tih problema ne uspijevaju se riješiti te se zbog toga govori i o mogućoj ljudskoj nekompetenciji i nemogućnosti nošenja sa suvremenim svjetskim problemima. Upravo zbog toga nužno je formiranje moderne teorije obrazovanja koja bi obrazovanje učinila osnovnim ključem razrješenja aktualnih svjetskih problema. Naime, obrazovanje bi bilo usmjereno na rješavanje tih problema te bi ujedno uvijek ciljalo prema budućnosti. Težit će se poništenju etičkog relativizma i podizanju odgovornosti samog pojedinca u smislu samoodređenja i sposobnosti za solidarnost. Na modernu teoriju obrazovanja odnose se sljedeće četiri odrednice:

- Rad – svijet se sve brže mijenja i javljaju se nove tehnologije i automatizacija. Zbog toga su potrebne razne prekvalifikacije i nova zanimanja. Stoga je bitno da obrazovanje pripremi ljude na porast složenosti u radnom okruženju. To bi podrazumijevalo stjecanje analitičkih i sintetičkih kompetencija koje bi omogućile zahvaćanje cjelina i njihovih dijelova. Težilo bi se umreženosti različitih životnih područja te adekvatnom obavljanju kompleksnih poslova.

- Racionalnost i znanost – ova odrednica referira se na novi oblik racionalnosti koji bi stavio naglasak na osjetilnost i emocionalnost koje bi bile opreke prethodnom shvaćanju racionalizma kao sredstva ovladavanja prirodom koje kasnije prerastu u razaranje prirode koje je gorući globalni problem.

- Subjektivnost i izmjena stvarnosti – današnji svijet je pod velikim utjecajem medija, a mediji daju svoja tumačenja svijeta koja se podsvjesno uvlače u čovjekov um. S obzirom na količinu medijskih tumačenja svijeta, obrazovanje bi trebalo osigurati kritičnu interpretaciju svijeta. Sukladno tome, trebalo bi se govoriti i interkulturalnom obrazovanju koje prihvaća ono što je drugačije i podrazumijeva toleranciju. Upravo interkulturalnost, odnosno iskustvo razmjene različitih kultura, se uvelike očitava u tzv. Bolonjskom procesu.

- Vrijednosno usmjerenje i etika – osim znanja činjenica, važno je uključivanje, odnosno usmjeravanje vlastite volje prema nošenju sa životom. Važna je odgovornost, bez obzira na pojavu mnogih društvenih proturječnosti. Vrijednosno usmjerenje u

smislu etičnosti značilo bi i protest ukoliko bi bilo riječi o potencijalnoj nepravdi. S obzirom na zahtjeve koji uključuju i kritičnost, obrazovanje je potrebno prevesti u samoobrazovanje. (MZO, Okvir nacionalnog kurikuluma, 11. 6. 2020., 162-163)

U samom procesu obrazovanja postoje četiri osnovne funkcije suvremenog obrazovanja:

- Heuristička funkcija – polazi od toga da usmjerava praktični školski rad na one ciljeve koji bi bili mogući i ostvarivi

- Legitimizacijska funkcija – legitimno je samo ono obrazovanje koje je usmjereno na stvaranje kompetentnog, odgovornog i humanog ljudskog bića

- Funkcija strukturiranja – ono nepotrebno u nastavnom planu se izuzima te se fokusira na uistinu relevantne teme, preporuča se da se iz nastavnih jedinica izdvajaju konkretni povijesno-objektivni primjeri koji su od veće važnosti

- Kritička funkcija – onemogućava da mladi ljudi postanu sredstvo nečije manipulacije ili da na bilo koji način budu zlorabljani. (MZO, Okvir nacionalnog kurikuluma, 11. 6. 2020., 165-166)

Civilizacijske i sociokulturne odrednice suvremenog obrazovnog sustava u osnovi proizlaze iz brojnih preporuka i deklaracija usvojenih na više razina od strane brojnih međunarodnih organizacija (OUN, UNESCO, OECD, VE i drugi), a ukratko ih navodi Mijatović (1996, 18) na sljedeći način:

- Ljudska prava u najširem smislu i dječja prava kao njima komplementarna prava

- Međunarodno razumijevanje i mir (cjelokupno situiranje pitanja interkulturalizma, tolerancije i slično)

- Prirodno i umjetno okruženje s cjelokupnim spektrom ekoloških problema i perspektiva

- Primarna i sekundarna revizija sustava kurikuluma

- Izmjene i poboljšanja praćenja učenikova razvoja, napredovanja, vrednovanja njegova rada i ocjenjivanja

- Komplementiranje suvremenih kognitivnih teorijskih postavki u sve aspekte obrazovnog procesa, osobito obaveznog (razvoj individualnih sposobnosti i profesionalni razvoj)

- Utvrđivanje i provođenje visokog standarda obrazovanja nastavnika

- Jačanje svih oblika povezanosti, pomoći i odgovornosti između obitelji i škole

- Podizanje razine funkcionalne pismenosti (mehaničke, alfabetske, informatičke, simboličke i tehničke)

- Razvoj demokratske i građanske kulture koja tvori temeljnu pretpostavku za humano civilno društvo

- Decentralizacija u izboru sadržaja i upravljanja školom na niže razine.

S obzirom na navedene zahtjeve i potrebe obrazovnog sustava, bile su potrebne promjene koje bi osigurale implementaciju smjernica suvremenog obrazovanja. Jasno je bilo da je potreban novi sustav koji bi omogućio svima u sustavu obrazovanja širu sliku, odnosno mogućnost interkulturalnosti. Također je postalo jasno da sustav ocjenjivanja nije jedinstven i da određena ocjena u jednoj školi nije ekvivalentna istoj u drugoj školi ili fakultetu. Rješenje tih problema pojavilo se u Bolonjskom procesu koji se provodi u visokom obrazovanju od 2005. godine i, iako ima svojih problema, donio je mnoge mogućnosti za studente i profesore.

2.3. Bolonjski proces

Pojam *Bolonjski proces* podrazumijeva reformu visokog obrazovanja u kojoj danas sudjeluje 46 europskih zemalja, kako stoji na stranicama Sveučilišta u Zagrebu (22. 6. 2020.). Cilj je procesa povećati konkurentnost i kvalitetu europskog visokog obrazovanja. To se želi postići stvaranjem jedinstvenog europskog visokoobrazovnog prostora. Bolonjski proces započeo je donošenjem Bolonjske deklaracije u rujnu 1999. u Bolonji na sastanku ministara 29 europskih zemalja. Tim je povodom objavljena Bolonjska deklaracija koja postavlja temeljne ciljeve Bolonjskoga procesa. Glavni ciljevi Bolonjskog procesa tiču se kvalitete studija, mobilnosti nastavnika i studenata,

prepoznatljivosti diploma, fleksibilnosti u profesionalnom razvoju, povezivanju znanstvenog i nastavnog rada, kompetenciji studenata i tržišta rada.

Godine 2005. svi studijski programi u Hrvatskoj usklađeni su sa zahtjevima *Bolonjskog procesa* što je donijelo značajne promjene u organizacijskoj strukturi i dinamici studiranja. Uvedene su tri razine studija - preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij, ECTS (European Credit and Transfer System) bodovi i nove akademske titule i stručni nazivi – sveučilišni i stručni prvostupnik, magistar ili stručni specijalist i doktor znanosti. 20. Temeljem Zakona o akademskim i stručnim nazivima i akademskom stupnju osobe koje su završile sveučilišni ili stručni studij prema prijašnjim propisima imaju pravo koristiti odgovarajuće akademske i stručne nazive ili akademski stupanj uveden Bolonjskim procesom. (<https://gov.hr/moja-uprava/obrazovanje/visoko-obrazovanje/bolonjski-proces/227>, dostupno 05.06.2020.)

Što se tiče same strukture nastave, nude se modularizirani programi, umreženi kolegiji i zadani doktorski programi. Znanost je obilježena kategorijama planiranja, umreženja i kontrole, pa nestaju mogućnosti individualnih pristupa. To se najbolje potvrđuje uvođenjem tzv. ECTS sustava (European Credit Transfer System). Njima se mjeri studentski utrošak rada potreban za savladavanje nekog kolegija. Krajnji ciljevi Bologne su da naslovi kolegija i modula posvuda zvuče isto te da se nastava odvija na engleskom jeziku. (Divjak, 2005)

2.4. Kvaliteta obrazovanja

Jedna od obaveza koju je Republika Hrvatska preuzela potpisivanjem Bolonjske deklaracije odnosi se upravo na osiguranje kvalitete - promicanje europske suradnje u osiguravanju kvalitete radi izrade komparativnih kriterija i metodologija. Uspostavljanje sustava za osiguranje kvalitete omogućuje usporedivost diploma i kvalifikacija u Europi iz čega proizlazi važnost razvoja nacionalnih sustava za osiguranje kvalitete na sveučilištima i svim drugim institucijama koje sudjeluju u visokom obrazovanju. Standardi i smjernice za osiguravanje kvalitete na Europskom prostoru visokog obrazovanja donose ključne komponente sustava za osiguranje kvalitete, a to su unutarnje osiguranje kvalitete, vanjsko osiguranje kvalitete i agencije za osiguranje kvalitete. Svrha ovih smjernica je stvaranje zajedničkog okvira sustava osiguravanja kvalitete, poučavanja i učenja na europskoj, nacionalnoj i

institucionalnoj razini, omogućavanje, osiguravanje i poboljšavanje kvalitete visokog obrazovanja u Europskom prostoru visokog obrazovanja, poticanje međusobnog povjerenja i olakšavanje priznavanja i mobilnost unutar i preko nacionalnih granica te pružanje informacija o osiguravanju kvalitete u Europskom prostoru visokog obrazovanja. Kvaliteta obrazovanja važna je na svim razinama, a osobito je složeno postizanje kvalitete u području visokog obrazovanja. Osiguravanje kvalitete u visokom obrazovanju zahtjevan je i kontinuirani proces koji je obaveza svih sudionika. Kvaliteta visokog obrazovanja može se definirati u širem i u užem smislu. U širem smislu kvaliteta predstavlja usklađenost visokog obrazovanja sa zahtjevima i potrebama korisnika, ciljevima, normama i standardima, a u užem smislu kvaliteta se definira kao usklađenost procesa i rezultata pripreme visokoobrazovnih stručnjaka s potrebama, ciljevima, normama i standardima države, poslodavca i društva u cjelini. (Horvat-Novak i Hunjet, 2015)

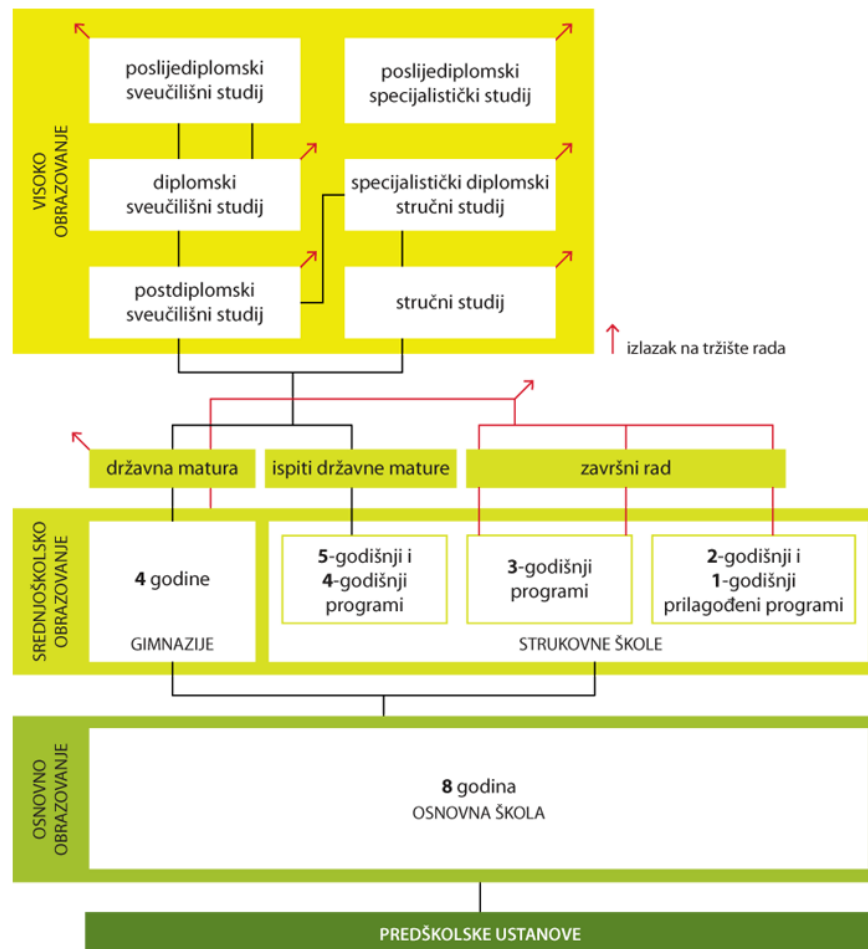
Na području osiguranja kvalitete u visokom obrazovanju Republika Hrvatska je ostvarila značajan napredak, prvenstveno osnivanjem Nacionalne zaklade za znanost, visoko školstvo i tehnologijski razvoj Republike Hrvatske koja kasnije mijenja ime u Hrvatska zaklada za znanost. Cilj zaklade je razvoj i promicanje znanosti i tehnologijskog razvoja u Republici Hrvatskoj te osiguravanja održivog društvenog i gospodarskog razvoja uz poticanje zapošljavanja, vodeći se načelima socijalne uključenosti. Hrvatska je prepoznala važnost usklađivanja studijskih programa sa socijalnim i ekonomskim potrebama društva te važnost razvijanja istraživačkih kompetencija. Najvažniji dokumenti koji su doneseni na području povećanja kvalitete visokog obrazovanja su Akcijski plan za mobilnost istraživača i Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije. (Horvat-Novak i Hunjet, 2015)

2.5. Odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj

Odgojno-obrazovni sustav u Republici Hrvatskoj pruža odgojne i obrazovne usluge na razini predškolskoga, osnovnoškolskoga, srednjoškolskoga i visokoga obrazovanja te obrazovanja odraslih, kako bi svakom korisniku omogućio optimalno razvijanje njegovih potencijala s ciljem njegova osobnoga razvoja i uključivanja na tržište rada te spremnost na cjeloživotno učenje. Obrazovanje je u Republici Hrvatskoj svima dostupno, pod jednakim uvjetima, u skladu s njegovim sposobnostima.

Obvezno obrazovanje je besplatno u skladu sa zakonom, a uz uvjete propisane zakonom mogu se osnivati privatne škole i učilišta. Sveučilištima se jamči autonomija te ista samostalno odlučuju o svom ustrojstvu i djelovanju.

Slika 2: Shema obrazovnog sustava u Hrvatskoj

Izvor: hrvatska.eu (Hrvatska.eu, Obrazovni sustav, <http://croatia.eu/index.php?view=article&lang=1&id=35>, dostupno: 10.06.2020.)

Na slici 2 prikazana je shema obrazovnog sustava u Hrvatskoj. Vidljivo je da formalno obrazovanje započinje u predškolskim ustanovama, a nastavlja se u osnovnim školama. Nakon osnovne škole, učenici odabiru smjer vlastitog srednjoškolskog obrazovanja, a mogu birati između gimnazija i različitih programa strukovnih škola. Programi strukovnih škola koji traju manje od četiri godine pripremaju učenike izravno za tržište rada. Gimnazije i strukovni programi koji traju četiri ili pet godina pripremaju učenike za prelazak u visoko obrazovanje.

Nadležno državno tijelo koje skrbi za sustav odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta koje je ujedno i mjerodavno i provedbeno tijelo koje svojom ulogom, ustrojem, aktivnostima i kapacitetima osigurava temeljne pretpostavke za održiv razvoj ljudskih potencijala u sustavu odgoja i obrazovanja. Obavljanjem redovite djelatnosti Ministarstvo pruža svu potrebnu potporu dionicima i korisnicima sustava u stručnom, materijalnom i financijskom smislu. Vizija je Ministarstva uspostaviti održiv i kvalitetan odgojno-obrazovni sustav kao temelj društva znanja te svim dionicima osigurati dostupan, prohodan, s potrebama tržišta rada i cjeloživotnoga učenja usklađen sustav odgoja i obrazovanja na nacionalnoj i međunarodnoj razini. S tim u svezi, ciljevi su Ministarstva, kako u proteklome tako i u narednome razdoblju, sljedeći:

- uspostava učinkovite mreže odgojno-obrazovnih ustanova i kvalifikacija/programa/kurikuluma usklađenih s potrebama tržišta rada i razvoja ljudskih potencijala;

- razvoj sustava osiguranja kvalitete na svim razinama sustava odgoja i obrazovanja;

- promocija privlačnosti strukovnog obrazovanja i obrazovanja odraslih te poticanje inkluzivnog obrazovanja. (European Commission, Ustroj obrazovnog sustava, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-14_hr, dostupno: 06.01.2020.)

Ministarstvo navedene ciljeve postiže usklađenim i odgovornim promišljanjem i djelovanjem svih partnerskih dionika odgojno-obrazovne djelatnosti u sklopu koje djeluju specijalizirane ustanove kao što su, primjerice, Agencija za odgoj i obrazovanje (AZOO), Agencija za Strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (ASOO), Agencija za visoko obrazovanje (AZVO) te Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja (NCVVO). Povjeravanje razvoja, praćenja i vrednovanja sustava obrazovanja specijaliziranim ustanovama provedeno je radi profesionalizacije upravljanja sustavom i jasne raspodjele mjerodavnosti između Ministarstva, kao državnoga tijela, ponajprije zaduženog za strategiju razvoja sustava te neovisnih ustanova, čija je zadaća stručna i administrativna potpora provedbi usvojenih obrazovnih politika. Nastavu i druge oblike odgojno-obrazovnog rada osnovne škole, srednje škole, učenički domovi i druge javne ustanove izvode na hrvatskomu jeziku i

latiničnomu pismu. Osnovno i srednje obrazovanje djece pripadnika nacionalnih manjina, ostvaruje se prema odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina, te odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi i drugih propisa. Osnovne i srednje škole mogu dio nastavnih predmeta i sadržaja utvrđenih nastavnim planom i programom, osim na hrvatskom jeziku, izvoditi i na nekom od svjetskih jezika, uz odobrenje ministarstva nadležna za obrazovanje. U skladu s navedenim, hrvatski se odgojno-obrazovni sustav sastoji od sljedećih odgojno-obrazovnih razina: predškolski odgoj i obrazovanje, osnovnoškolsko obrazovanje, srednjoškolsko obrazovanje te visoko obrazovanje. (European Commission, Ustroj obrazovnog sustava, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-14_hr, dostupno: 06.01.2020.)

Hrvatski odgojno-obrazovni sustav u raskoraku je između vlastitih znanstvenih dosega, iskustava i praksi u obrazovanju i prihvaćenih i transferiranih aktualnih europskih obrazovnih ciljeva i modela, kao i pokušaja integracije i prilagodbe raznih svjetskih iskustava i modela obrazovanja. Opće je poznato kako se europeizacija hrvatskoga školstva intenzivnije odvija od početka novoga stoljeća i tisućljeća kada i započinje proces pridruživanja i ulaska Hrvatske (2013) kao punopravne članice u Europsku uniju. Sustavno se pokušava izgraditi novi sustav općega, strukovnoga, visokog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Europeizacija hrvatskoga školstva posebno se može sagledati i u nizu zakonskih rješenja, ali i u donošenju Državnoga pedagoškog standarda osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja te srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (2008. i 2010.), tako i u smislu i sadržaju osnivanja više agencija kao važnim potporama tim procesima. U tom pogledu važno je spomenuti izradu i uvođenje prve inačice Hrvatskoga nacionalnoga kurikulumu u sve osnovne škole školske godine 2006./07., u sklopu Nastavnog plana i programa izrađenog prema Hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu (HNOS-u), a nakon iskustva jednogodišnje eksperimentalne primjene i provedene nezavisne vanjske evaluacije koja je pokazala veću motiviranost škola u HNOS-u i bolje pokazatelje u nizu postignuća. (<http://www.matica.hr/hr/541/izazovi-suvremenog-obrazovanja-i-hrvatski-nacionalni-kurikul-27854/>, dostupno: 12.05.2020.)

Europeizacija hrvatskoga školstva sagledava se i u uvođenju državne mature za srednjoškolce, Bolonjskog procesa za studente, kao i izradi Hrvatskoga

kvalifikacijskog okvira s ključnim ciljem jasnoće i sukladnosti kvalifikacija u povezivanju hrvatskog i europskog obrazovnog prostora i tržišta rada. Time kao i mnogim drugim inicijativama i aktivnostima gradi se hrvatsko društvo znanja u kojem cjeloživotno učenje ima osigurati učinkovitost i konkurentnost gospodarstva (najprije u sklopu europskih Lisabonskih ciljeva, a od 2010. u sklopu europskog programa Europa 2020), ali ne bez poteškoća. Sasvim je razumljivo kako bi umjesto sustizanja europskih ciljeva i modela obrazovanja puno bolje bilo prihvaćati europske preporuke i predloške u skladu sa svojim potrebama, razumijevanjem i stvarnošću. (<http://www.matica.hr/hr/541/izazovi-suvremenog-obrazovanja-i-hrvatski-nacionalni-kurikul-27854/>, dostupno: 12.05.2020.)

Iako je hrvatski obrazovni sustav koncipiran na način da veliki broj ljudi bez većih poteškoća završava fakultete, posljednjih godina Hrvatska je po broju visokoobrazovanih građana mlađi od 34 godine među najgorima u Europi. Primjerice, 2017. godine udio visokoobrazovanih građana Hrvatske iznosio je 28,7%, dok je na razini Europe taj postotak bio 39,9%. Usporedbe radi, 2017. godine postotak visokoobrazovanih u Litvi iznosio je 58%. Kao što je vidljivo u tablici 1 i na pripadajućem grafičkom prikazu, postotak visokoobrazovanih u Hrvatskoj bio je u porastu sve do 2014. godine kad je počeo padati. Hrvatska, prema istraživanju Europske komisije Education and training monitor 2014., jedna od EU država s najvećom stopom odustajanja iz visokog obrazovanja, koja se procjenjuje na više od 40 posto upisanih studenata, a godina studija u javno financiranom visokom školstvu košta prosječno oko 55.000 kuna. Glavni razlozi za to su, pokazuju istraživanja, nedovoljne sposobnosti pri upisu, ograničene akademske i profesionalne orijentacije i nedovoljno financijskih sredstava. Može se zaključiti da je u nekom trenutku mnogo toga krenulo po zlu što se tiče hrvatskog visokog obrazovanja i potrebno je mnogo rada i reformi te drastičnih promjena kako bi se navedeni podaci poboljšali te kako bi trend rasta broja visokoobrazovanih u Hrvatskoj postao pravilo. Trend rasta (vrhunac 2014.) a zatim opadanja postotka visoko obrazovanih ljudi u RH vidljiv je i u ovoj tablici:

Tablica 1: Postotak visokoobrazovanih u Hrvatskoj kroz godine

2008	2010	2012	2013	2014	2015	2016	2017
18.50%	24.50%	23.70%	25.60%	32.10%	30.80%	29.30%	28.70%

Izvor: Izrada autora prema Državnom zavodu za statistiku [www.dzs.hr]

3. USPOREDBA HELENISTIČKOG I SUVREMENOG ODGOJNO-OBRAZOVNOG SUSTAVA

Ako usporedimo navedene činjenice iz dvaju opisanih sustava, nameću se neki zaključci. Iako su sustavi po mnogočemu različiti, mogu se primijetiti i neke sličnosti.

Prva činjenica koju je potrebno izdvojiti je da su oba odgojno-obrazovna sustava uređena tako da pojedinca uklope u širu društvenu cjelinu. U helenističko doba zajednica tj. država smatrala se važnijom od pojedinca jer pojedinac ne bi mogao preživjeti bez zajednice. Otud su svi oni koji su se na ovaj ili onaj način školovali imali neko svoje mjesto u društvenoj zajednici. Suvremeni odgojno-obrazovni sustav, iako je mnogo širi i ima mnogo više elemenata, uređen je tako da po završetku školovanja pojedinac sa svojom diplomom ili svjedodžbom bude prepoznat u društvu kao osoba koja je kompetentna za obavljanje određenih zadaća, i to ne samo u svojoj društvenoj zajednici nego i šire. U helenističko doba zbog nižeg civilizacijskog stupnja razvoja bilo je manje mogućih zanimanja pa i manje mogućnosti za stručno osposobljavanje dok danas zanimanja ima mnogo više. Ipak, svako od njih predstavlja sastavni dio društvene cjeline i kao takvo se valorizira u cjelini zajednice. Danas na javnim učilištima ne možete studirati nešto što zajednica ne prepoznaje kao društveno korisno zanimanje. Društveno nekorisne ili štetne programe država ne financira. Upravo financiranjem odgojno-obrazovnih programa država može utjecati na reguliranje ponude i potražnje zanimanja na tržištu rada.

Jedna od uočljivih razlika starovjekovnog obrazovnog sustava je inzistiranje na obrazovanju muškog dijela populacije. Danas je barem osnovno školovanje obvezno za svu djecu, bez obzira na spol, naciju ili vjeru. Tekovina je to nastojanja modernog društva da se i žene masovno uključe u tržište rada. Proces je to koji ide usporedo s emancipacijom žena. Izuzev pojedinaca poput Platona u helenističko doba nije se inzistiralo na sustavnom obrazovanju žena. Smatralo se da je djevojci dovoljno znati ono što zna njezina majka. To znanje se ticalo vještine vođenja domaćinstva i odgajanja djece, i valja pripomenuti da to nije bilo maleno znanje. Djevojka bi se već i udala, a još ne bi naučila sve ono što joj je potrebno za uspješno vođenje domaćinstva. Spomenutim dvjema funkcijama bilo je podređeno odgajanje ženskog dijela

populacije. Muškarci su u prvom redu osposobljavani za ratovanje, a zatim za različite zanate ili druga zvanja ovisno o svom statusu i imućnosti.

Nova razlika se tiče odnosa odgoja i obrazovanja. Primijetili smo da *paideia* znači integralni odgoj čovjeka u njegovoj tjelesnoj i umskoj sastavnici. Obrazujući se čovjek je usvajao i određenu vrijednosnu ljestvicu najčešće zasnovanu na tradiciji. Npr. učio je naizust Homerove *Ilijadu* i *Odiseju* kako bi usvojio očekivani obrazac odnosa prema stvarnosti. U naše vrijeme kažemo da je školski sustav više obrazovni nego li odgojni. Djeca usvajaju činjenice koje su vrijednosno neutralne. Alternativa vrijednosnom formiranju su pluralizam i tolerancija. Valja ipak podsjetiti da niti jedno znanje nije vrijednosno neutralno, kao što ni jedna vrijednost nije moguća bez činjenica. Prenaglašavanje činjenica na račun vrijednosti omogućava manipulaciju, a preneglašavanje vrijednosti na račun činjenica omogućava indoktrinaciju. Obrazovanje može postati manipulativnim elementom politike. Ukoliko se to dogodi pedagogija se znanstveno kompromitira. Općenito, može se reći da čovjek posjeduje svojstvo odgojivosti. Dijete se odgaja u zajednici i ono potrebuje komunikaciju. Obzirom da čovjek raste u duhu neke kulture može se dogoditi da odgoj postane manipulacija usvojenih vrijednosti, znanja, predrasuda i navika.

Nova razlika je pluralizam odgojnih pristupa i metoda koji je svojstven modernom dobu. Suvremeni odgoj podrazumijeva razne teorije o tome jesu li mogućnosti odgoja djeteta predodređene genima ili se svako dijete može odgojiti odnosno kako se može odgajati. To su tekovine našeg civilizacijskog napretka i blagostanja u kojem čovjek danas živi. Sam pojam odgoja, odnosno mogućnost odgajanja djece manje se dovodila u pitanje u helenističko doba. Kako bi zajednica opstala djeca su morala biti odgajana na određen način koji je uz ostalo nužno nosio s sobom svijest o pripadnosti zajednici. Za razliku od danas, „nedgojiva“ djeca su bila odgajana batinom.

I u helenističko vrijeme, kao i danas, osjećala se potreba za osobom koja se profesionalno bavi odgojem, uz roditelje. Dobro stojeće obitelji su imale pouzdana roba koji se bavio odgojem djece. Upravo ti robovi su prvi pedagozi. I u današnje vrijeme postoje ljudi koji se nepristrano bave odgojem i to ne samo jednog nego više djece. Oni se ne brinu samo za odgoj i nego i obrazovanje djece.

Posebno zanimljiva podudarnost helenističkog i modernog doba je periodizacija odgoja i obrazovanja koja se nalazi kod Platona, ali je bila prisutna i kao opće prihvaćena praksa tog doba: polazak u školu oko 7. godine života uz učenje i bavljenje gimnastikom, vojni rok od 18 do 20 godine života i usvajanje borilačkih vještina bez inzistiranja na obrazovanju, zatim visokoškolsko obrazovanje i praksa u državnim institucijama nakon 30. godine života.

Nova razlika između helenističkog i suvremenog odgoja je odnos prema autoritetu. Neosporni autoritet za ljude starog doba su bili roditelji. Vrsnoća nekog djeteta se procjenjivala prema njegovom odnosu s roditeljima. Poštivanje roditelja se smatralo temeljnom vrlinom za sve druge vrline. Uz zaslužen pojedince kao što je npr. dadilja, kako nam o tom svjedoče spjevovi *Ilijada* i *Odiseja*, autoritet je bila tradicija. I država, točnije državni zakoni, su bili autoritet. Država se smatrala dobrom i takvom da se brine o svojim građanima. Kritičko mišljenje i propitkivanje tradicije, države, obiteljskih odnosa i općenito zakona javlja se u sofistici, u 5. st. pr. Kr. Nasuprot sofističkom relativizmu javljaju se velikani Sokrat, Platon i Aristotel. Današnje doba je doba bez autoriteta. Štoviše, potiče se kritičko mišljenje koje, po definiciji, dovodi u pitanje svako vjerovanje. Iznad modernog čovjeka ne nalazi se država ni njezini zakoni. On pretežno vidi samo sebe i svoj interes. Svijet je onakav kakvim ga prikazuju interesne skupine koje kontroliraju medije. Ipak, ostaje na svakom čovjeku odgovornost promišljati o onome što mu se prikazuje i truditi se razviti širu sliku svijeta, ako je i koliko je u mogućnosti. Zbog toga se pojavljuje i samoobrazovanje kojim svaki čovjek osigurava sebi znanja koja su mu potrebna za život.

U literaturi koja govori o helenističkom odgojno-obrazovnom sustavu uvijek se pojavljuju i poglavlja koja govore o vrijednostima. Vrijednosti su bile izrazito važne u odgoju svake osobe. Postoje i različita istraživanja vezana upravo za tu temu kako bi se ustvrdilo što se zapravo tražilo od čovjeka u Sparti, a što od čovjeka u Ateni, koliko se oni razlikuju od drugih povijesnih područja te na koji način su na to utjecali Homerovi epovi. U današnje vrijeme vrijednosti su nisu direktno naglašene u odgojnom procesu. Vrijednost je samo dijete, odnosno vrijednost je djetetova izvornost koju je potrebno njegovati. Ukoliko se djetetu nameće bilo kakva vrijednost koju ono ne prihvaća to se smatra manipulacijom.

Jedna od sličnosti helenističkog i modernog pristupa odgoju je njegovo promišljanje. Velikani misli poput Platona i Aristotela duboku su promišljali odgoj. I ljudi današnjeg doba promišljaju odgoj, posebno u okviru filozofije odgoja ali i drugih znanstvenih disciplina.

Platonov san o tom da svako dijete, kako robovsko tako i slobodno, kako siromašno tako i bogato, kako žensko tako i muško, u sedmoj godini života krene u školu, zaživjelo je u naše vrijeme. Ono što možda nije zaživjelo u naše vrijeme je Platonovo inzistiranje na skladnom razvoju tijela i duha („kalokagathia“: lijepo tijelo i dobar duh, kasnije kod Rimljana: U zdravom tijelu, zdrav duh!). Danas govorimo o neaktivnoj i pretiloj djeci koja su stalno red ekranima. Platon bi to itekako zamjerio. Njegov stav je da nije dovoljno samo znati što je dobro nego se osnažiti pa to dobro provesti u djelo.

U svim epohama se otprilike znalo što bi dijete u konačnici trebalo znati kad iziđe iz škole. Na koji način to ostvariti već je nerijetko bilo prepušteno domišljatosti učitelja. Danas je kvaliteta obrazovanja neusporediva u odnosu na nekadašnju. Odgojne i nastavne metode iz prošlosti danas su nezamislive. Jedan od najboljih primjera je državna matura koja realno pokazuje koliko su djeca stvarno usvojila propisano gradivo, neovisno od sustava vrednovanja koje su imali u svojim školama.

Konačno, odgojno-obrazovni sustav u prošlosti je bio statičan. Nezamislive su bile korijenite i stalne reforme svojstvene današnjem vremenu. One su uvjetovane stalnim porastom količine znanja ali i brzim ideološkim tranzicijama kako bi se uhvatio korak s različitim društvenim, kulturnim i profesionalnim izazovima. Istodobno, zahvaljujući procesu političkog ujedinjavanja Starog kontinenta, svugdje se uočava trajni napor oko prilagođavanja nacionalnih školskih sustava parametrima definiranim od strane Europske unije i UNESCO i drugih organizacija koja se brinu problematikom odgoja i obrazovanja.

U tablici 2 ukratko je prikazano sve što je navedeno kroz ovo poglavlje. Kroz svaki od elemenata odgoja i obrazovanja opisane su sličnosti i razlike helenističkog razdoblja i suvremenog. Vidljivo je da je mnogo razlika dok je sličnosti nešto manje. Ipak, svaki od njih korijene vuče iz helenizma, a danas ih nalazimo u razvijenijoj formi.

Tablica 2: Sličnosti i razlike pojedinih odgojno-obrazovnih elemenata u helenističkom i suvremenom razdoblju

Element	Razlike	Sličnosti
Čovjek u službi državnog poretka	Da. Čovjek danas ima znatno više slobode odlučivanja kroz društvene i državne institucije nego li je imao prije.	Da. Odgojno-obrazovni sustav je uvijek u službi održanja društvenog (pa i državnog) poretka.
Obrazovanje djevojčica	Da. U helenističko vrijeme obrazovanje djevojčica je bila iznimka, dok je danas to pravilo.	Ne.
Podvajanje odgoja i obrazovanja	Da. U starini je i obrazovanje stavljeno u službu odgoja, a danas se inzistira na obrazovanju dok je odgoj stvar „kućnog odgoja“.	Ne.
Odgojivost djece	Da. U helenizmu odgoj se podrazumijevao kao takav i nije stavljano u pitanje jesu li djeca teže ili lakše odgojiva, dok se danas odgajanju djece pristupa individualno. Uz to, fizičko kažnjavanje danas je iščezlo iz odgojno-obrazovnih sustava.	Ne.
Postojanje i područje rada pedagoga	Da. Prije je pedagog bio u dobrostojećim obiteljima rob, dok je to danas visoko obrazovana osoba u državnoj službi. S druge strane „paidagogos“ je provodio s djetetom 24 sata, a danas je to ograničeno na propisano radno vrijeme. Današnji pedagozi nemaju pravo kažnjavati dijete, za razliku od „paidagogosa“ koji je smio upotrijebiti silu	Ne.

Kritično promišljanje	Ne. Kritičko promišljanje u starovjekovno doba nije bilo opća pojava nego više iznimka pojedinih filozofa (npr. Protagora) ili skupina (npr. sofisti). Danas svako smije o većini stvari imati svoje mišljenje.	Da. Sustav se uvijek nastoji pobrinuti da podložnici misle ono što je potrebno misliti.
Manipulacija	Da. Tradicionalni odgoj se smatra više manipulativnim zato što nastoji pojedinca uklopiti u postojeći sustav vrijednosti.	Da. Ne postoji vrijednosno neutralno obrazovanje, a pogotovo odgoj, koji se bez vrijednosti niti ne može misliti.
Postojanje vrijednosti u odgoju	Da. Propisanim vrijednostima se u starini pridavao mnogo veći značaj. Danas govorimo o pluralizmu vrijednosti i mišljenja.	Ne.
Strukturirani odgoj i obrazovanje	Da. U helenizmu nalazimo tek začetke današnjeg strukturiranog odgojno-obrazovnog procesa.	Ne. Iako se pokazuje začuđujuća sličnost u periodizaciji obrazovnog procesa.
Procjena kvalitete obrazovanja	Da. U starini ne možemo govoriti o vrednovanju koje je danas prisutno u odgojno-obrazovnom procesu na nivou cijelog sustava (državna matura, bodovanje i drugo).	Da. Utoliko što je učitelj kao pojedinac uvijek mogao zapaziti darovitu djecu i vrednovati na svoj način njihovo zalaganje.
Reforme obrazovanja	Da. Strukturalne reforme u starini su bile vrlo rijetke (npr. Solonova reforma školstva u Ateni).	Da. Sadržajne reforme, ali opsegom znatno manje nego li u današnje vrijeme.

Izvor: Izrada autora

ZAKLJUČAK

Kao što je navedeno na početku, obrazovni sustav je skup svih ustanova koje sudjeluju u ostvarivanju odgojno-obrazovnih programa te u postizanju odgojno-obrazovnih zadaća i same svrhe odgajanja.

U staroj Grčkoj su se tek nekako s početkom helenizma, točnije sa Solonovom reformom, pojavile obrazovne ustanove u današnjem smislu riječi. Sofisti su dodatno doprinijeli razvoju školstva. Platon i Aristotel su osnovali prve visokoškolske ustanove: Akademiju i Licej. Naglasak je, bare u nižem školovanju, stavljen na čitanje, pisanje, glazbu, odnosno osjećaj za ritam, te tjelesnu spremu. Znanja koja su se u to vrijeme tražila od učenika bila su primjerena vremenu i društvu u kojem se znanje usvajalo, bila su to praktična znanja koja su osiguravala su da pojedinci postanu ljudi sa svim potrebnim kvalitetama kako bi služili društvu na najbolji mogući način. Naravno, ne treba zaboraviti da su iz tih sustava izišli i velikani misli poput Platona i Aristotela, matematike poput Arhimeda i Euklida, govorništva poput Demokrita, pjesništva poput Sofokla, umjetnosti i graditeljstva poput Fidije, i brojni drugi na čijim mislima je izgrađena suvremena znanost i kultura.

Suvremeni odgojno-obrazovni sustav, naravno, podrazumijeva mnogo više. On je najvećim dijelom propisan, odnosno podrazumijeva mnogo zakona i smjernica za njegovo provođenje. Načelno, on proklamira slobodu, iako se sve radi po propisima. Razlozi tome su poticanje individualnosti i kritičkog promišljanja kod svake osobe, odnosno cilj je da učenik nakon što iziđe iz odgojno-obrazovnog sustava bude sposoban za neku vrstu samoodređenja.

Naoko su dva opisana odgojno-obrazovna sustava vrlo različita. Postoje naravno i sličnosti koje se baziraju na činjenici da je stari sustav u temelju ovog novog, makar on to i ne htio priznati. Bez daljnjeg, svaki odgojno-obrazovni sustav bi trebao pripremiti čovjeka za život koji ga očekuje. Danas to podrazumijeva suočavanje s izazovima koje nudi suvremena globalizacija, za donošenje ispravnih odluka s obzirom na prilike koje im se nude, rješavanje vlastitih problema, sukoba i izazova. Svoje mjesto tu ima i odgoj kao vrijednosna kategorija strukturiranja činjenica, ali i činjenice koje se usvajaju kroz obrazovanje koje pomažu preraspodijeliti vrijednosti.

Ne može se osporiti kako su znanja dobivena o helenističkom razdoblju vrijedan resurs za današnji odgojno-obrazovni sustav. Mnoge od vrijednosti koje su

tada proklamirane (razboritost, mudrost, hrabrost, umjerenost) postale su polog čovječanstva i možda se mogu prepoznati kao koristan putokaz u tom kako postati više čovjek, a manje stroj.

Literatura

1. Divjak B., *Sveučilište usmjereno studentima*, u: *Prvi koraci u bolonjskom procesu*, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2005.
2. Horvat Novak, D., Hunjet, A., *Analiza učinkovitosti visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj*, 2015., Tehnički glasnik, Znanstveno-stručni časopis Sveučilišta Sjever.
3. Gudjons H., *Pedagogija – temeljna znanja*, EDUCA, Zagreb, 1994.
4. Jaeger W., *Paideia. Die Formung des griechischen Menschen 1–3*, 1989., Berlin–New York: de Gruyter.
5. Mesihović S., *ORBIS ROMANVS (Udžbenik za historiju klasične rimske civilizacije)*, Autorsko izdanje, 2015.
6. Mijatović A., *Usustavljanje razvoja obrazovanja*, 1996., Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, Vol. 5 No. 1 (21).
7. Polić M., *Odgoj i svije(s)t*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 1993.
8. Pranjić M., *Ishodišta zapadnoeuropskoga odgoja*, *Odgojne znanosti*, Vol. 11, br. 1, 2009.
9. Pranjić M., *Kontinuitet i diskontinuitet starogrčkih odgojnih sadržaja u hrvatskoj pedagoškoj praksi*, *Kroatologija: časopis za hrvatsku kulturu*, Vol. 1. No. 1, 2010.
10. Pranjić M., *Obostrana ponuda: izazov helenizma i ranoga kršćanstva na području odgoja i obrazovanja*, *Obnovljeni život : časopis za filozofiju i religijske znanosti*, Vol. 67. No. 3., 2012.
11. Pranjić M., *Staroatenski pristup odgoju*, 2015., *Magistra Iadertina*, Vol. 10. No. 1.
12. Razum R., *Odgojno djelovanje suvremene škole: izazovi i mogućnosti za religiozni odgoj*, 2007., *Bogoslovska smotra*, Vol. 77 No. 4.
13. Tomić D., *Filozofija i odgoj*, Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
14. Vizek-Vidović, V. i sur., *Cjeloživotno obrazovanje učitelja i nastavnika*, 2005., Zagreb: Institut za društvena istraživanja.
15. Zaninović, M., *Opća povijest pedagogije*, 1988., Zagreb: Školska knjiga.
16. Žlebnik, L., *Opća povijest pedagogije*, 1955., Zagreb: Pedagoško-književni zbor.

Izvori s interneta

1. Coggle dijagrami, Grčka u starom vijeku, <https://coggle.it/diagram/XjQ05O2GnUNyvppf/t/gr%C4%8Dka-u-starom-vijeku>, dostupno: 14.06.2020.
2. European Commission, Ustroj obrazovnog sustava, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-education-system-and-its-structure-14_hr, dostupno: 06.01.2020.
3. Hrvatska.eu, Obrazovni sustav, <http://croatia.eu/index.php?view=article&lang=1&id=35>, dostupno: 10.06.2020.
4. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Odgojno-obrazovni sustav, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44734>, dostupno: 05.01.2020.
5. Matica hrvatska, Izazovi suvremenog obrazovanja i hrvatski nacionalni kurikulum, <http://www.matica.hr/hr/541/izazovi-suvremenog-obrazovanja-i-hrvatski-nacionalni-kurikul-27854/>, dostupno: 12.05.2020.
6. Ministarstvo znanosti i obrazovanja, Okvir nacionalnog kurikuluma, <https://mzo.gov.hr/istaknute-teme/odgoj-i-obrazovanje/nacionalni-kurikulum/125>, dostupno: 11.06.2020.
7. Središnji državni portal, Bolonjski proces, <https://gov.hr/moja-uprava/obrazovanje/visoko-obrazovanje/bolonjski-proces/227>, dostupno: 05.06.2020.

Popis slika

Slika 1: Generičke kompetencije u sustavu odgoja i obrazovanja RH	20
Slika 2: Shema obrazovnog sustava u Hrvatskoj	266

Popis tablica

Tablica 1: Postotak visokoobrazovanih u Hrvatskoj kroz godine.....	29
Tablica 2: Sličnosti i razlike pojedinih odgojno-obrazovnih elemenata u helenističkom i suvremenom razdoblju	344

Kratka biografska bilješka

Ivana Detić rođena je 12.11.1993. godine u Varaždinu. Osnovnu i srednju školu završila je u Varaždinu. Maturirala je 2012. godine, a dvije godine kasnije upisuje Učiteljski fakultet u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu, smjer razredna nastava, modul odgojne znanosti.

Razumije, govori i piše engleski jezik. Odlično se snalazi s tehnologijom (računala i računalni programi). U slobodno vrijeme bavi se fitnessom.

Izjava o samostalnoj izradi rada (potpisana)

Ja, Ivana Detić, studentica V. godine Učiteljskog fakulteta Sveučilište u Zagrebu, Odsjek u Čakovcu, izjavljujem da sam ovaj diplomski rad izradila samostalno, uz pomoć mentora.

Izjava o javnoj objavi rada

Naziv visokog učilišta

IZJAVA

kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i javno objavi
moj rad

naslov

vrsta rada

u javno dostupnom institucijskom repozitoriju

i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).

U Čakovcu, datum

Ime i prezime

OIB

Potpis